

مردان نمک سود باستانی در معادن نمک ایران

نوشته: کلی هیرن

برگرفته از: (National Geography News)

برگردان: کامران هوشمند مظفری، کارشناس زمین شناسی

ایشان مخالف جداسازی این مومیایی تازه از محل طبیعی آن است، زیرا بنا به باور ایشان، تجهیزات و امکانات لازم برای نگهداری آن وجود ندارد.

در ماه ژوئن سال جاری، فاضلی به خبرگزاری میراث فرهنگی ایران گفت که هنوز سازمان تحت مدیریتش با مشکلات زیادی در زمینه نگهداری پنج مومیایی قبلی رو به روست. وی افزود: "هنوز مهارت کافی برای نگهداری و حفظ آثار باستانی در ایران وجود ندارد، بنابراین تا زمانی که درخواست جدی در این زمینه وجود ندارد، همان بهتر است که این آثار در جای خودشان - که از همه جا مطمئن تر است - باقی بمانند.

از سوی دیگر، "توماس اشتولنر" - دانشیار دانشگاه بوخوم آلمان - تأکید کرده است که اخیراً دانشمندان ایرانی خواستار کمک علمی از موزه معدن بوخوم شده اند تا در مطالعه بر روی این مومیایی جدید آنان را یاری دهد.

"اشتولنر" که از این معدن بازدید کرده است، ششمین مرد نمکی را یک پدیده ی بی نظیر می داند. او گفته است که دانشمندان اروپایی و ایرانی بر آنند تا با انجام یک مطالعه میدانی، مقدمات کار در زمینه ی مستندسازی معادن باستانی ایران در محل را فراهم آورند.

وی افزود: "پژوهشگران تجربه کار بر روی مواد آلی نمک سود - مانند بافت ها و منسوجات قدیمی - را دارند، اما شانس کار بر روی بدن کامل انسان نمک سود، نصیب هر پژوهشگری نمی شود. تاکنون در سراسر دنیا کسی تجربه کار روی بدن کامل انسان نمک سود را به دست نیاورده و ما باید برای انجام این کار استراتژی کاملاً جدیدی ابداع کنیم."

باستان شناسان اعلام کردند که ششمین جسد مومیایی طبیعی در معدن نمک "چهرآباد" کشف شده است. این جسد که تحت تأثیر خواص نمک به طور طبیعی مومیایی شده، با قدمتی نزدیک به هیجده سده، اخیراً در پی بروز بارندگی های شدید در منطقه آشکار گردیده است. این معدن نمک در منطقه "حمزه لو" - در نزدیکی شهر زنجان - واقع شده است.

دانشمندان بر این باورند که مومیایی مذکور، معدنکاری متعلق به دوره امپراتوری رومی ها (اشکانیان؟) است که در اثر وقوع زلزله کشته و در زیر سنگ معدن های حاوی نمک مدفون شده است. دوره زندگی مومیایی های پیدا شده در ایران به دوران هخامنشیان (۵۲۹ تا ۳۳۳ پیش از میلاد) تا دوران ساسانیان (۲۴۰ تا ۶۴۰ میلادی) مربوط می شود.

این مردان نمکی گنجینه ی علمی بی نظیری هستند و میزان سالم ماندن آنان طی سالهای متمادی اطلاعات بسیار ارزشمندی را درباره ی شیوه زندگی ایرانیان آن دوره نشان می دهد. برای نمونه، موها، ریش و زیورآلات آنان تقریباً دست نخورده باقی مانده و غذایی که برخی از آنان پیش از مرگ خورده بودند در معده هایشان یافت شده است.

این یافته باستانی جدید باعث شده تا بحث هایی پیرامون میزان توجه مقام های ایرانی به چگونگی جداسازی و حفظ این اجساد مومیایی مطرح شود. از قول برخی مقام های ایرانی گفته شده که پنج جسد مومیایی قبلی به میزان کافی زمینه ی مطالعاتی برای دانشمندان به وجود آورده و بهتر است این مومیایی جدید تا آینده نه چندان دور در زمین باقی بماند.

اخیراً در رسانه های ایران از قول محمد حسن فاضلی - مدیر مرکز تحقیقات باستان شناسی ایران - بیان شده که

مومیایی های طبیعی

اغلب مومیایی ها حاصل فرایندی هستند که به دست انسان ها انجام شده است. اما وجود برخی شرایط زیست محیطی مانند سرمای شدید، خشکی زیاد و مخلوط های طبیعی از مواد شیمیایی نیز می توانند شرایط لازم برای وقوع فرایند مومیایی شدن را ایجاد کنند.

برای مثال، سرمای شدید در کوه های آند، جسد مردگان اینکاها را در پروی امروزی حفظ کرده است و یا اجساد انسان های دوران آهن در باتلاق های شمال اروپا (به شکل مومیایی) کشف شده است که به لحاظ اسیدی بودن آب، سرمای محیط و نیز کمبود اکسیژن در هوا، حفظ شده اند. "دانیل پاتز" - کارشناس باستان شناسی خاور نزدیک در دانشگاه سیدنی استرالیا - با تأکید بر اهمیت بسیار زیاد این مردان نمک سود گفته است: "گورستان ها و مقابر زیادی در ایران و دیگر نقاط خاور نزدیک وجود دارد که از نظر زمانی با این مردان نمک سود همخوان هستند، لیکن در آنها بافت های نرم و یا مو، لباس های چرمی، کیف، کفش، کمر بند و ریسمان، خنجرهایی با دسته شاخی یا استخوانی، و دیگر اقسام ساخته شده از مواد آلی که در اثر وجود نمک حفظ شده باشند، وجود ندارند".

وی افزود: "اگر ایران بتواند با همکاری آزمایشگاه های تخصصی دست به آنالیز DNA این مردان نمک سود بزند، می توان به میزان بسیار زیادی از اطلاعات مهم در طول تمامی هزاره های بین امپراتوری ایران و ورود اسلام به آن کشور دست یافت".

در این تصاویر جمجمه (سمت چپ) و پا (سمت راست) مربوط به یک مومیایی طبیعی نمک سود که در سال ۲۰۰۴ در ایران کشف شده نشان داده شده است. پوست و موی زرد رنگ این مرد، به لحاظ وجود نمک حفظ شده و قرن ها در معدن نمک سالم باقی مانده است. این دو قسمت متعلق به جسد یکی از مردان مومیایی شده ای است که بین سال های ۱۹۹۳ و ۲۰۰۵ میلادی در ایران یافت شده است.

* * * *

تاکنون جسد شش انسان نمکی از معدن نمک چهرآباد کشف شده است. نخستین جسد معروف به "مرد نمکی" در زمستان سال ۱۳۷۲ و مرد نمکی دو و سه به طور اتفاقی توسط معدن کاران در سال ۱۳۸۳ و مردان نمکی چهار و پنج طی کاوش های باستان شناسی

در سال های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ کشف شده اند.

ششمین مرد نمکی نیز هنگام بارندگی های خرداد ماه امسال کشف شد که به علت نداشتن مجوز کاوش دوباره با نمک پوشانده و مدفون شد.

از این مجموعه، مرد نمکی چهار سالم ترین و کامل ترین جسد نمکی بدست آمده از معدن چهرآباد محسوب می شود که علی رغم آسیب دیدگی به هنگام مرگ تقریباً بیشتر قسمت های بدن، شامل مجموعه ای از استخوان ها و بافت نرم که بر اثر از دست دادن آب بدن کاملاً خشک شده، سالم باقی مانده است.

پیش از کاوش های باستان شناسی سال های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ این معدن نمک بر اساس یافته های ۱۲ سال پیش تصور بر این بود که معدن، محل کشته شدن شاهزاده ساسانی یا نماینده هیأت حاکمه اقوام سکایی در سده ۸ پیش از میلاد بوده است اما با کاوش های یادشده مشخص شد که همه مومیایی های مکتشفه از معدن، کارگران و معدن کارانی بودند که در نتیجه ریزش معدن و فروریختن دیواره ها، سقف و تونل ها کشته و مدفون شده اند. طبق آزمایش های سالیابی کربن ۱۴، مرد نمکی سه، چهار و پنج مربوط به دوره هخامنشی با قدمت حدود ۲۳۰۰ سال و مرد نمکی یک و دو مربوط به دوره اشکانی و اوایل ساسانی، با قدمت حدود ۱۸۰۰ سال قبل است. بر این اساس و با توجه به شواهد و مدارک موجود، ریزش تونل های معدن چهرآباد، دست کم دو بار و با فاصله زمانی حدود ۵۰۰ سال رخ داده است.

در حال حاضر مومیایی شماره یک در موزه ملی و سایر مومیایی های کشف شده در موزه رختشویخانه زنجان نگهداری می شوند. از آنجا که نگهداری مردان نمکی در خارج از محوطه ای که کشف شده اند، امری مشکل است از حدود ۲ سال گذشته عملیات کاوش به منظور کشف اجساد بیشتر در معدن چهرآباد متوقف شده است. روستای چهرآباد در ۷۵ کیلومتری جنوب شرقی زنجان واقع شده است.

در این رابطه دومین همایش تخصصی مردان نمکی از سوم تا ششم آبان ماه ۱۳۸۶ در هتل بزرگ زنجان برگزار شد و سخنرانانی از ایران، اتریش، آلمان و سوئیس یافته های خود را پیرامون این موضوع ارائه کردند.

از پژوهشگرانی که در این زمینه مطالعه می کنند، تقاضا می شود یافته ها و دانسته های خود را برای اطلاع علاقمندان به تاریخ تمدن و تاریخچه معدن کاری ایران، جهت درج در نشریه سازمان، ارسال کنند.